

24 november 2020

COVID-19-monitor Inspectie van het Onderwijs, ronde 3
Betreffende 1^e deelname van niet-bekostigde instellingen in de mbo-sector:
Hoe hebben deze scholen en instellingen het onderwijs vormgegeven in de
periode vanaf het ingaan van de eerste COVID-19-maatregelen in maart 2020?

Het onderzoek

De inspectie heeft wederom landelijk in beeld gebracht hoe besturen, scholen en instellingen tijdens de COVID-19-crisis het onderwijs hebben vormgegeven. Dit gebeurde door te (beeld)bellen met besturen en met scholen en instellingen uit alle sectoren (po, vo, so, mbo en ho). Het onderzoek is een vervolg op de uitkomsten van eerdere monitors. De eerste monitor werd uitgevoerd in april 2020 (gepubliceerd op 13 mei). De focus lag toen op het opstarten van het afstandsonderwijs. De tweede monitor vond plaats vlak voor de zomervakantie en richtte zich op de (gedeeltelijke) herstart van het onderwijs (gepubliceerd op 2 september 2020). De derde meting, waarover we hier rapporteren, vond begin oktober plaats en brengt de ontwikkelingen in het onderwijs in beeld sinds de zomervakantie. In het voorjaar van 2021 zullen we over deze COVID-19-monitors ook rapporteren in de jaarlijkse Staat van het Onderwijs.

Middelbaar beroepsonderwijs bij niet-bekostigde instellingen

Omdat in het mbo-onderwijs niet-bekostigde instellingen ('nbi's') een belangrijk deel van de opleidingen uitvoeren, zijn deze instellingen in deze derde ronde ook bevraagd. Dit om voor het mbo-onderwijs het beeld compleet te maken. Tussen 28 september en 9 oktober interviewden inspecteurs de bestuurder/directeur van 30 niet-bekostigde mbo-instellingen (nbi). Telefonisch of via videoverbinding gingen zij in gesprek over de periode vanaf de eerste COVID-19-maatregelen in maart 2020 tot op heden. Deze nbi's zijn geselecteerd uit 120 niet-bekostigde instellingen. Hierbij is onder meer gekeken naar domein, landelijke spreiding en omvang, opdat we een zo breed mogelijk beeld kunnen geven. De interviewvragen zijn qua categorieën bijna identiek aan de vragenlijst voor de bekostigde instellingen. Verschillen in de vragen zijn het gevolg van het feit dat nbi's in de eerste twee rondes van de COVID-19-monitor niet bevraagd zijn (de onderzochte periode is dus langer) of houden verband met het specifieke karakter van nbi's.

De hoofdbevindingen van deze nbi-bevraging geven we hieronder weer, gevolgd door de kwantitatieve weergave van de antwoorden op de vragen.

Conclusie

Het landschap van de niet-bekostigde instellingen in het mbo is sterk gedifferentieerd naar aantal studenten en opleidingen, doelgroep, branche en regio. Deze differentiatie zagen we ook terug in ons onderzoek naar de effecten van de COVID-19-crisis op de niet-bekostigde instellingen.

Ongeveer de helft van de instellingen maakte het goed. Voor hen waren de uitdagingen in de afgelopen periode te overzien, bijvoorbeeld omdat zij opleiden voor een branche die minder geraakt is door de COVID-19-crisis. Ook kan het zijn dat hun onderwijs al plaats- of tijdonafhankelijk georganiseerd was. Soms ook konden zij snel inspelen op gewijzigde omstandigheden, bijvoorbeeld door hun beperkte omvang of een voortvarende aanpak.

Voor andere instellingen waren de uitdagingen groter. De omschakeling naar online onderwijs, het grotere beroep dat studenten deden op de begeleidingscapaciteit van hun docenten, de voldoende beschikbaarheid van bpv-plekken en logistieke uitdagingen op locatie vergden veel van de organisatie. De werkdruk van de medewerkers was voor deze instellingen een zorg. Er waren ook zorgen voor de toekomst. Wat zijn de consequenties van deze periode voor de continuïteit van het onderwijs van de onderneming?

Enkele instellingen zagen verworvenheden uit deze periode als kans voor de toekomst. Ze zetten in op innovaties zoals de (verdere) digitalisering van de lessen, een meer individuele benadering van studenten en simulatie van de beroepspraktijk.

Meeste instellingen varen goed, maar grote uitdagingen voor een kleiner deel

- Ruim de helft van de instellingen ($n=18$) maakte het naar eigen zeggen goed, met ruim een kwart ($n=8$) ging het redelijk goed en een minderheid ($n=4$) had het moeilijk.
- Daar waar het (redelijk) goed ging, hebben de nbi's de logistiek van het onderwijs goed kunnen organiseren, zeker in de kleine instellingen, al was het soms passen en meten. Maar ook de overgang van fysiek naar digitaal onderwijs verliep, daar waar nodig, goed.
- De instellingen met wie het minder goed ging, hadden vooral te maken met stilgelegde (bbl-)opleidingen of opleidingen die niet konden starten. Soms leidde dit tot het beëindigen van contracten of het verleggen van werkzaamheden naar andere sectoren.

Zorgen over het voortbestaan bij klein deel van nbi's

- Enkele instellingen gaven aan zich zorgen te maken over het voortbestaan in de nabije toekomst, onder andere door een lagere instroom. Een meerderheid van de instellingen maakte zich hierover geen zorgen, al tekende een deel van hen wel aan dat de huidige situatie niet te lang kan aanhouden.
- Veel instellingen benoemden de algehele onzekerheid rondom de ontwikkeling van de crisis en de daarmee gepaard gaande maatregelen. Deze vroegen veel flexibiliteit van de instellingen, vergden investeringen in noodzakelijke aanpassingen en brachten onzekerheid over de toekomst met zich mee.

Consequenties voor socialisatie- en kwalificatiefunctie van het onderwijs

- Consequenties van de COVID-19-periode voor de drievoudige kwalificatieopdracht van het mbo zagen de instellingen vooral op het gebied van socialisatie. In negatieve zin doordat de interactie in het onderwijs beperkt was en studenten vooral op zichzelf aangewezen waren. Aan de andere kant benadrukten een paar respondenten ook dat studenten gegroeid zijn door deze periode. Ze werden zelfstandiger, omdat ze meer verantwoordelijkheid moesten nemen. Ook leerden ze omgaan met tegenslagen.
- Een aantal instellingen benoemde ook consequenties voor de kwalificatiefunctie van het onderwijs. Vooral het verwerven van beroepsvaardigheden staat volgens deze instellingen onder druk, onder andere door een tekort aan bpv-plekken of de mogelijkheden van begeleiding op de werkplek. Overigens gold dit niet in alle gevallen. Voor een deel van de studenten, met name in geval van bbl-studenten, ging de opleiding gewoon door.

Kansen voor de toekomst

- Sommige instellingen benoemden ook kansen voor de (middel)lange termijn. Ze zijn van plan om de mogelijkheden die online onderwijs biedt ook in de toekomst te benutten door (deels) digitale lessen te blijven verzorgen. En verder willen zij innovaties doorvoeren, bijvoorbeeld in simulatiemogelijkheden van de beroepspraktijk. Zoals een gesprekspartner zei: "De crisis is een katalysator van innovaties".
- Verder benoemden enkele instellingen hun ervaringen met het extra inzetten op de begeleiding van studenten. Een meer individuele benadering werkte positief. Door extra inzet op dit gebied hoopten ze in de toekomst minder uitval te hebben.
- Daarnaast zagen enkele instellingen een mogelijke groei als kans, bijvoorbeeld doordat ze nu minder fysieke ruimte nodig hebben.

Studenten blijven goed in beeld, motivatie is wisselend

- Over het algemeen gaven de instellingen aan dat de studenten goed in beeld waren en bleven. Hun aanwezigheid werd ook nu bijgehouden en hun motivatie was goed in beeld, voornamelijk door digitale en/of fysieke gesprekken met docenten. Verder kregen instellingen zicht op de motivatie van studenten onder andere door tevredenheidsmetingen, evaluaties, enquêtes en gesprekken met werkgevers. Ook monitorde sommige instellingen in welke mate de opdrachten werden gemaakt.
- Een deel van de instellingen gaf aan dat de motivatie van studenten niet anders is dan anders. Ze schreven dat voornamelijk toe aan de doelgroepen die ze bedienen, zoals volwassenen die heel bewust voor de opleiding hebben gekozen. Andere bestuurders noemden dat de motivatie van studenten toenam, doordat zij momenteel weinig anders konden doen dan studeren of studeren als een voorrecht zien.
- Ook lichtten instellingen toe dat ze gerichte acties hebben uitgevoerd om zo nodig de motivatie op peil te houden, zoals het onderhouden van intensief contact met de studenten. Daar waar nodig werd ook extra begeleiding geboden, bijvoorbeeld aan studenten in de zorgsector voor wie de zorg voor terminale patiënten te veel werd.
- Daarbij benadrukten verschillende bestuurders het voordeel van de kleinschaligheid van de instelling en de daarmee gepaard gaande korte lijnen.
- Een deel van de instellingen gaf aan dat de motivatie van studenten minder was dan voorheen, of varieerde per moment en/of per student. Studenten kunnen zich bijvoorbeeld niet goed concentreren, hebben moeite met digitale werkvormen of hebben andere prioriteiten, zoals het zorgdragen voor kinderen thuis. Soms ook kampen studenten met afnemend zelfvertrouwen door de impact van COVID-19-maatregelen. Ook noemden instellingen dat studenten het fysieke onderwijs en daarmee een deel van de praktijk van de opleiding missen en dat studenten vooral aan het begin van de COVID-19-periode moesten wennen aan de nieuwe vormen van onderwijs.
- De meeste instellingen gaven aan dat er in het afgelopen jaar evenveel studenten gestopt zijn met hun opleiding als in voorgaande jaren. Bij andere instellingen waren dit er juist wat meer of minder dan in eerdere jaren.

Onderwijs gaat door, waar nodig in aangepaste vorm

- Een meerderheid van de instellingen benoemde dat er aanpassingen waren doorgevoerd in het onderwijs. Het vaakst noemden zij aanpassingen in de vorm en minder vaak in de inhoud. Het betrof bijvoorbeeld de overgang naar digitale lessen, het verkorten van lessen of wijzigingen in de groeps grootte. De meeste instellingen beschreven het huidige onderwijs als een combinatie van digitale en fysieke lessen. Op locatie vonden vooral begeleidingsgesprekken, praktijklessen, beroepsgerichte theorie en examenvorbereiding plaats. Generieke vakken werden vaker digitaal gegeven. Volgens een aantal instellingen was er nu meer maatwerk en flexibiliteit mogelijk voor de student. Studenten konden bijvoorbeeld kiezen of ze een les digitaal of op locatie wilden bijwonen.
- Een derde van de instellingen bood het onderwijs inmiddels weer aan zoals het was vóór COVID-19. En dat betekende bij een aantal instellingen weer volledig fysiek onderwijs.
- Instellingen gaven aan dat studenten overwegend positief zijn over de kwaliteit van de online lessen. In enkele gevallen was de opbrengst van de lessen lager dan verwacht, wat bijvoorbeeld tot uitdrukking kwam in lagere toetsscores. Dit was dan aanleiding om de inhoud van de lessen bij te stellen.

- Docenten, vooral de digitaal minder vaardige, ervoeren het afstandsonderwijs als vermoeiender en tijdrovender qua voorbereiding. Ze misten de energie en interactie van studenten. Ook was het lastiger om te controleren of studenten de lesstof begrijpen. Dit laatste speelde meer met nieuwe studenten die de docent nog niet kende. Dat velen zoekende waren in het nieuwe afstandsonderwijs leidde er toe dat docenten elkaar meer opzochten om kennis en ervaringen uit te wisselen.
- Enkele bestuurders uitten hun zorgen over het afstandsonderwijs: zij ervoeren in de afgelopen periode dat afstandsonderwijs niet goed paste bij sommige doelgroepen of bij bepaalde praktijkgerichte opleidingen die zij verzorgen.

Beroepspraktijkvorming: waar nodig zoeken naar alternatieven

- De instellingen hechtten veel belang aan de beroepspraktijkvorming (bpv): "de bpv is essentieel om het vak te leren". De helft van hen ervoerde niet of nauwelijks problemen met de invulling van de bpv, de andere helft wel.
- Daar waar instellingen niet of nauwelijks problemen ervoerden, had dit vaak een relatie met de doelgroep van de opleiding: studenten die al werkzaam zijn in de praktijk, bijvoorbeeld omdat het een *in-company* opleiding betreft.
- De instellingen die wel knelpunten voorzagen, maakten zich zorgen of er wel voldoende bpv-plaatsen zijn, bijvoorbeeld door (tijdelijke) sluiting van de bpv-bedrijven, druk op de sector of een afwachtende houding van het werkveld als gevolg van de onzekere tijd. Ook benoemden sommigen dat de verbinding tussen school en het werkveld in de huidige omstandigheden extra onder druk stond en er mogelijk tekorten in begeleidingscapaciteit ontstonden.
- De helft van de instellingen trof maatregelen voor de bpv. Eén op de vijf instellingen verplaatste de bpv naar een later moment of bood bemiddeling bij het zoeken naar een vervangende bpv-plek in dezelfde branche. Een enkele keer bood de instelling een bpv-plek bij de instelling zelf, werkte met simulaties of vervangende opdrachten.
- Van drie instellingen hoorden we dat het sommige (bbl-)studenten niet lukte om een bpv-plek te vinden, waardoor ze niet met de opleiding konden starten.

Hoge werkdruk medewerkers

- De meest genoemde uitdaging was de hoge werkdruk van docenten. Deze werd bij bijna de helft van de nbi's groter. Bij 44% was deze gelijk gebleven; 8% zei dat de werkdruk kleiner was geworden.
- Nu de situatie langer aanhoudt, is de vraag bij een aantal instellingen: "Hoe houden we het vol met zijn allen? Hoe houden we de saamhorigheid en de mentale weerbaarheid vast?"
- Instellingen benoemden als een van de oorzaken voor de hoge werkdruk dat het voorbereiden van online lessen intensief is en meer tijd kost dan in de oude situatie. Ook is het onderwijs individueller geworden, waardoor er meer vragen komen van studenten die docenten, ook 's avonds, beantwoorden. Dit alles vraagt niet alleen meer tijd van docenten maar levert ook meer administratie op. Een instelling benoemde dat ook de werkdruk voor administratief personeel toenam, omdat zij de docenten willen ontzorgen. En tot slot benadrukte een aantal instellingen dat de huidige omstandigheden veel flexibiliteit vragen: "Elke dag weer de roosters rondkrijgen en inspelen op (nieuwe) corona-maatregelen."
- Verschillende instellingen benoemden ook dat docenten afwezig zijn (geweest) om COVID-19-gerelateerde redenen. In die gevallen werd zo min mogelijk uitval nagestreefd; fysieke lessen werden bijvoorbeeld opgevangen door andere docenten.
- Naast de hoge werkdruk speelde ook de onzekerheid over de huidige situatie een rol: "Wat gaat er nog komen aan maatregelen? Hoe gaat COVID-19 zich ontwikkelen? Wat doet dit met de economie? Hoe plannen we voor de nieuwe lichting studenten"? Het is een zoektocht naar de balans tussen ondernemen en het op orde hebben van de operationele zaken.

Instellingen zetten in op 'coronaproof' examineren

- Instellingen verrichtten veel inspanningen om de examinering doorgang te laten vinden. Hierdoor kon het overgrote deel van de examens tussen maart en juli 2020 doorgaan, zo hoorden wij van de nbi's. Ongeveer de helft examineerde op de gebruikelijke wijze - zonder aanpassingen, de andere helft van de bevroegde instellingen voerde wel wijzigingen door. De wijzigingen betroffen in overgrote meerderheid een verschuiving van fysieke afname naar digitale afname. In incidentele gevallen waren er wijzigingen in de planning, bijvoorbeeld door examens te verzetten naar later of door meerdere examenmomenten aan te bieden. Ook hoorden wij in een enkel geval dat er gekozen werd voor een ander exameninstrument, een examen werd samengevoegd of proeves vervielen. Tot slot gaf een instelling aan dat er nu uitsluitend eigen medewerkers werden ingezet voor de beoordeling van examens in plaats van deskundigen uit het werkveld.
- De examens konden veelal doorgang vinden, maar de instellingen ervoeren ook knelpunten. Zo werden onder meer genoemd: extra kosten voor het inhuren van een externe locatie omdat eigen ruimtes te klein zijn als gevolg van de 1,5 meter-maatregel en zorgen over een goede voorbereiding op de examens omdat het leren in bpv onder druk staat. Soms ook konden praktijkexamens niet tijdig worden uitgevoerd omdat bedrijven niet goed bereikbaar of toegankelijk waren. Daarentegen hoorden we ook van de vondst om een mobiele examenlocatie in te zetten voor de afname van generieke examens op diverse plaatsen in het land.
- Voor het schooljaar 2020-2021 heeft een op de drie instellingen wijzigingen doorgevoerd of voorgenomen in de examinering. Dit betreft vooral het voortzetten van digitale afnames.

Examencommissie zet bekende werkwijze veelal door

- Iets meer dan de helft van de bevroegde instellingen gaf aan dat de COVID-19-periode geen of nauwelijks gevolgen had voor de werkzaamheden, rol of positionering van de examencommissie. De vertrouwde werkwijze werd doorgezet bij deze instellingen.
- Daar waar er wel gevolgen waren, betrof dit vooral extra werkzaamheden die vaak samenhangen met de wijzigingen van fysieke naar online afnames. We hoorden bijvoorbeeld van de uitvoering van extra steekproeven op de afname en het organiseren van een digitale bijwoning. Ook hoorden we dat examencommissies gevraagd werd om extra besluiten te nemen, bijvoorbeeld over wijzigingen van de inhoud of de vorm van examens of over aanpassingen van de OER.

Diploma's uitgereikt, soms met vertraging maar zonder concessies

- Bijna alle instellingen verstrekten de meeste diploma's volgens de oorspronkelijke planning. Bij een vijfde van de instellingen kwam op individueel niveau van de student wel vertraging voor als gevolg van de COVID-19-omstandigheden. Volgens de instellingen leidde dit echter niet tot het niet behalen van het diploma. Overigens konden niet alle instellingen duiden of er vertragingen ontstaan; deze scholen kennen meerdere startmomenten per jaar en examineren wanneer studenten er klaar voor zijn.
- Ruim 80% van de instellingen gaf aan geen zorgen te hebben over mogelijke waardevermindering van het diploma: "Er zijn geen concessies gedaan aan de eisen, hooguit is de weg ernaartoe iets flexibeler." Enkele instellingen uitten wel zorgen over de toekomstige diplomawaarde. Bijvoorbeeld omdat – bij voortdurende van de situatie – studenten minder in staat zijn om de juiste beroepshouding aan te leren.

Aantal aanmeldingen varieert – bij helft nbi's terugloop

- Bij de helft van de instellingen liepen de aanmeldingen achter ten opzichte van vorige jaren, bij een derde was de instroom gelijk en bij 15% hoger dan voorheen.
- Instellingen met minder instroom maakten zich hierover zorgen. Zij stonden niet alleen stil bij de consequenties voor de eigen bedrijfsvoering, maar vroegen zich ook af wat hiervan op langere termijn het effect zou zijn voor de arbeidsmarkt. Kan er nog wel voldaan worden aan de vraag naar gekwalificeerd personeel, bijvoorbeeld in de sector zorg en welzijn?
- De verminderde instroom leverde nu al concrete vraagstukken op, bijvoorbeeld over het al dan niet starten van nieuwe groepen.

Instellingen zetten in op zicht op kwaliteit

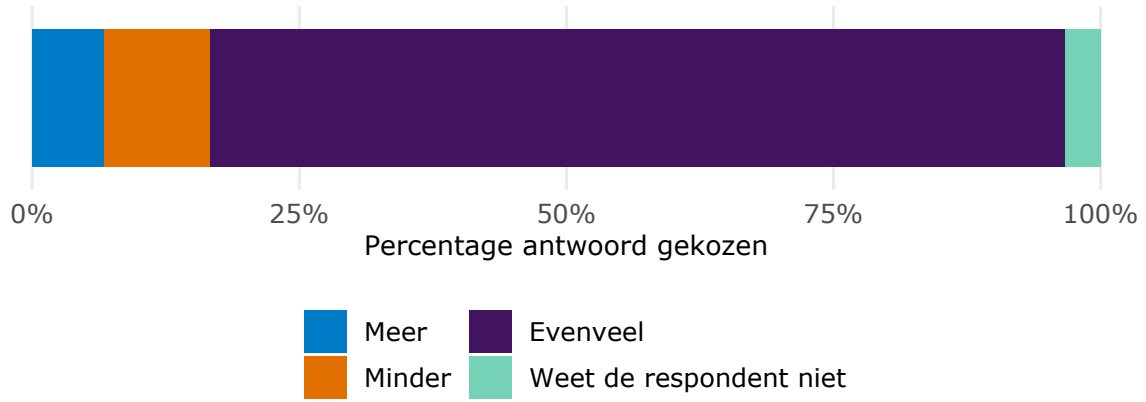
- Bijna driekwart van de respondenten gaf aan specifieke activiteiten ondernomen te hebben om zicht te krijgen op de kwaliteit van het onderwijs in de COVID-19-periode. Er waren echter ook instellingen die dat niet hadden gedaan. Zij gaven aan dat ze de kwaliteit altijd al goed in de gaten houden.
- De meest voorkomende activiteiten waren studentenquêtes, teamgesprekken, online lesbezoeken en analyses van toetsen en/of examenresultaten. Daarnaast werden ook genoemd het bevragen van de studentenraad, medewerkersenquêtes en rapportages door het management. Tot slot bevroeg een enkele instelling ook ouders.
- Andere, minder vaak voorkomende, manieren om zicht te krijgen op kwaliteit waren bijvoorbeeld lesblokevaluaties, informele (telefonische) gesprekken of – in het algemeen – door meer contact te houden met studenten, docenten en ouders. Twee instellingen tenslotte vroegen externe deskundigen om feedback op de genomen maatregelen.
- De online lesbezoeken gaven de betreffende instellingen onder andere zicht op de wijze waarop online les werd gegeven en de vaardigheid van docenten hierin. Ook ontstond zo een beeld van de tevredenheid van studenten over deze vorm van onderwijs. Instellingen gebruikten deze input bijvoorbeeld voor teambesprekingen. Ook hoorden we dat de inzichten leidden tot een leerplan voor docenten of tot inzet van trainers op het gebied van digitale didactische vaardigheden.

Overzicht van de data in grafiekvorm

De volgende pagina's tonen de onderzoeksresultaten in grafiekvorm. Onder elke grafiek noemen we het aantal respondenten dat antwoord gaf op de bijbehorende vraag. De getoonde percentages per antwoordoptie reflecteren het aantal respondenten dat het betreffende antwoord gaf ten opzichte van het aantal respondenten dat de vraag beantwoordde. Wanneer er 'aantal' staat geschreven naast de y-as van een grafiek, dan wordt hier het aantal instellingen mee bedoeld dat koos voor het betreffende antwoord. Wilt u de exacte onderliggende cijfers weten? Of ervaart u problemen met de digitale toegankelijkheid van de informatie? Neem dan contact op via het [contactformulier](#).

Studenten: motivatie en deelname

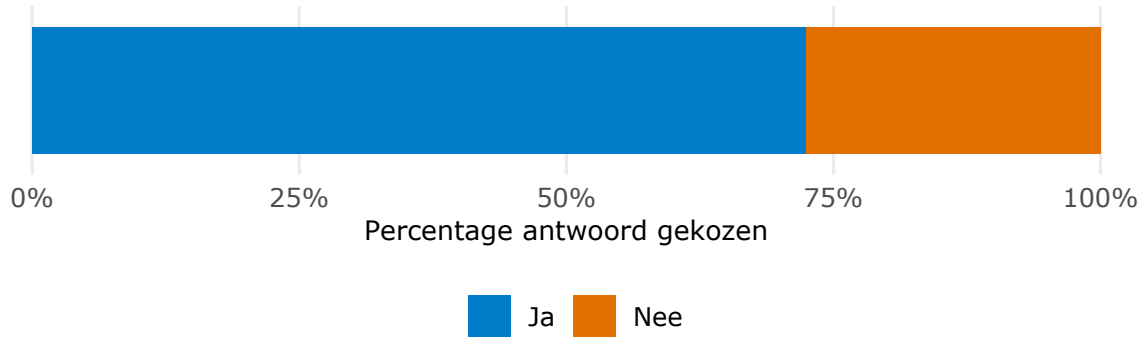
Zijn er in het afgelopen jaar meer, minder of evenveel studenten gestopt met hun opleiding dan in voorgaande jaren?

n = 30

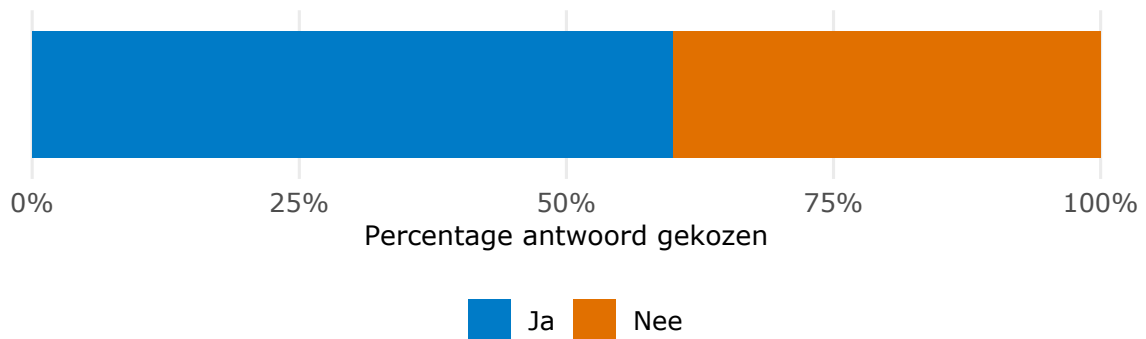
Onderwijs tijdens de COVID-19-crisis

Heeft de instelling het onderwijsaanbod aangepast na de invoering van de COVID-19-maatregelen?

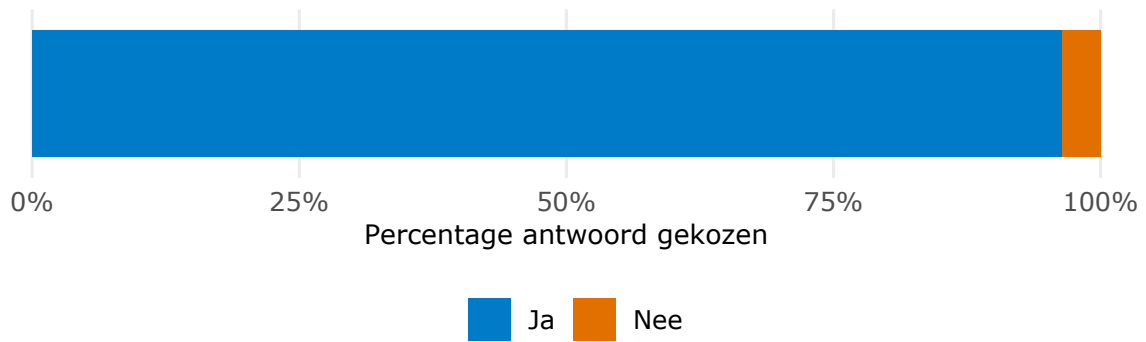
n = 29

Bestaat het onderwijs op de instelling uit een combinatie van afstandsonderwijs en onderwijs op de instelling?

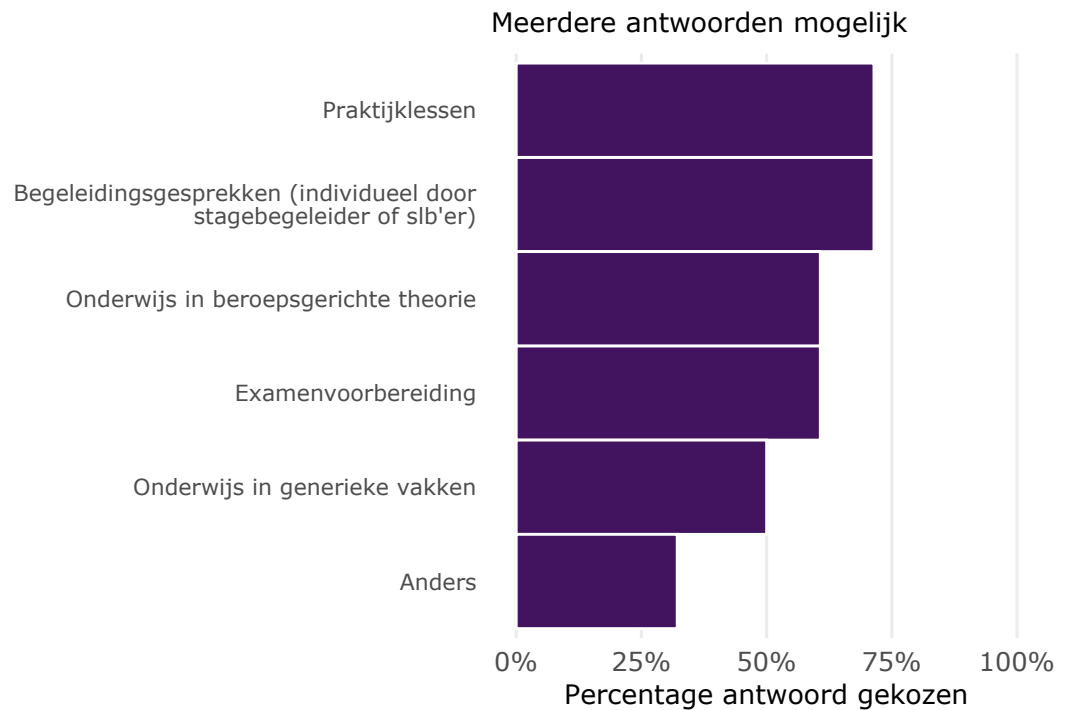
n = 30

Vinden op de instelling onderwijsactiviteiten plaats?

n = 28

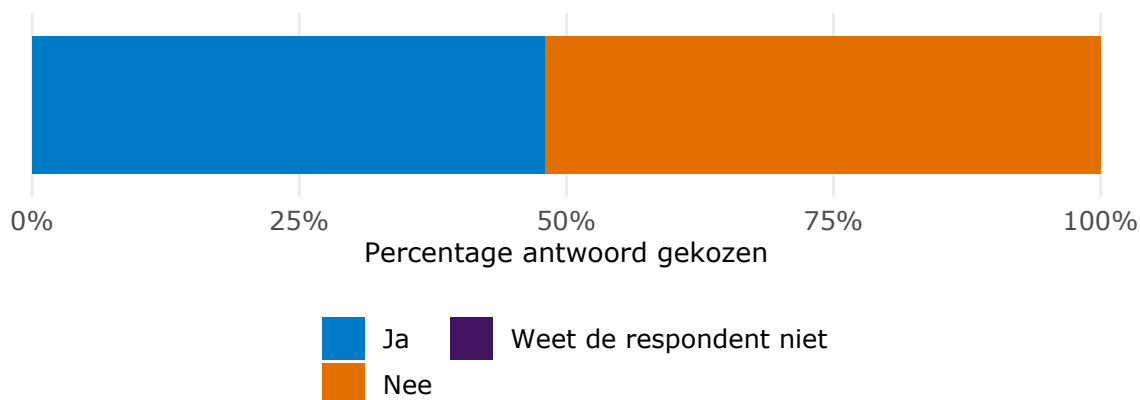
Welke onderwijsactiviteiten vinden er op school plaats?

n = 28

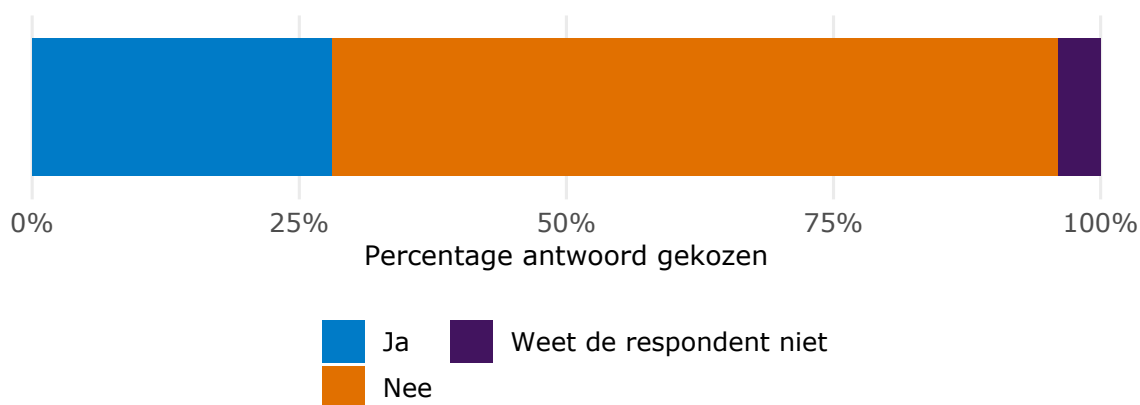
Examinering

Heeft de instelling na de start van de COVID-19-maatregelen in de periode maart 2020 t/m juli 2020 wijzigingen doorgevoerd in het beleid met betrekking tot examinering?

$n = 25$

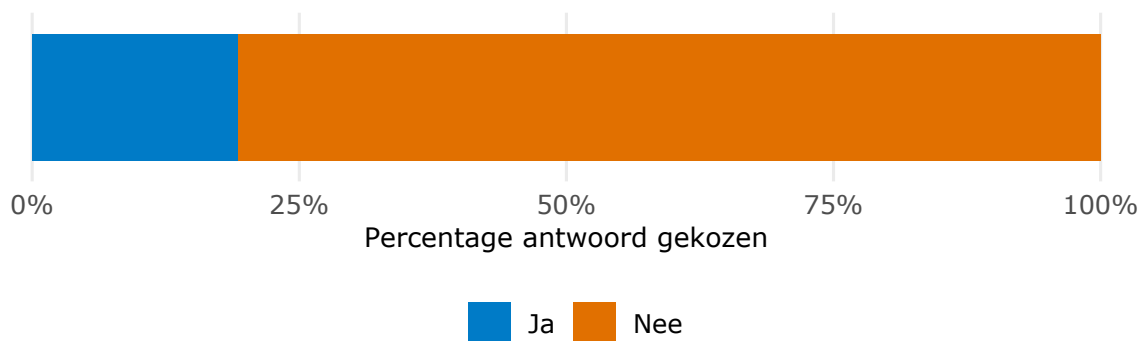
Heeft de instelling voor dit schooljaar (2020/2021) wijzigingen doorgevoerd of voorgenomen in het beleid met betrekking tot examinering?

$n = 25$

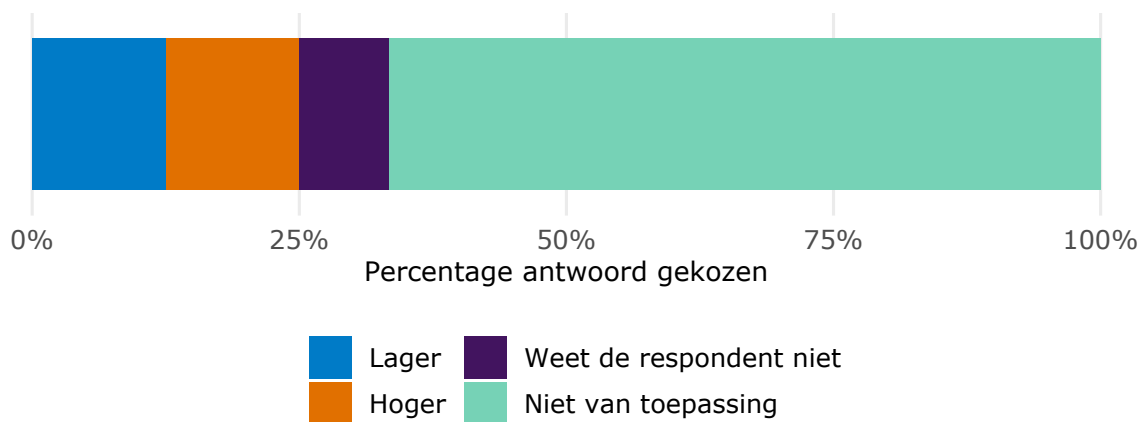
Diplomering

In de vorige vragenronde benoemden een aantal bekostigde instellingen dilemma's met betrekking tot diplomawaarde. Zorgen waren er vooral voor de diplomawaarde op langere termijn. Herkent de instelling deze zorgen voor de diplomawaarde?

$n = 26$

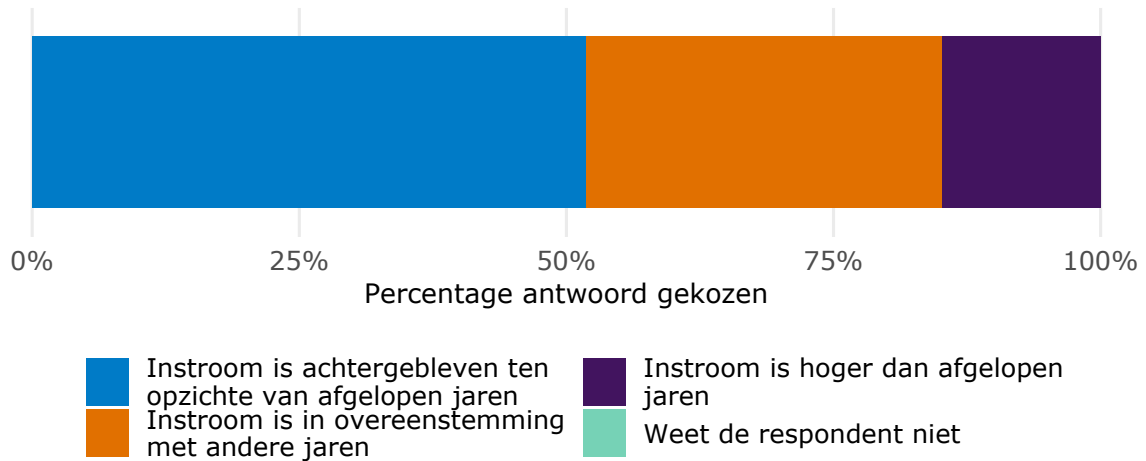
In welke mate wijkt het percentage examenkandidaten van het schooljaar 2019/2020 op uw instelling, dat voor het einde van het schooljaar het diploma niet kon halen, af van vorige jaren als gevolg van de COVID-19-crisis?

$n = 24$

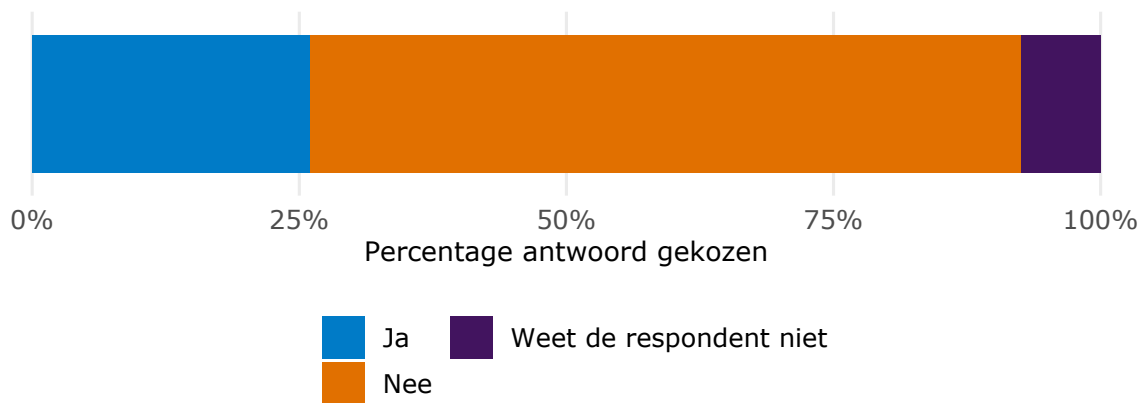
In- en doorstroom studenten

Hoe is de feitelijke instroom bij de instelling voor dit schooljaar?

n = 27

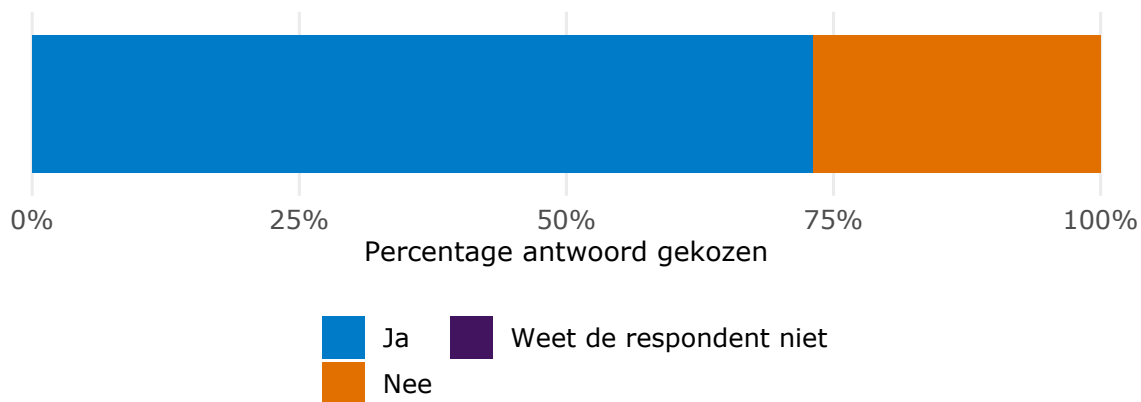
Heeft de instelling extra inzet gepleegd bij begeleiding van en/of onderwijs aan eerstejaars studenten?

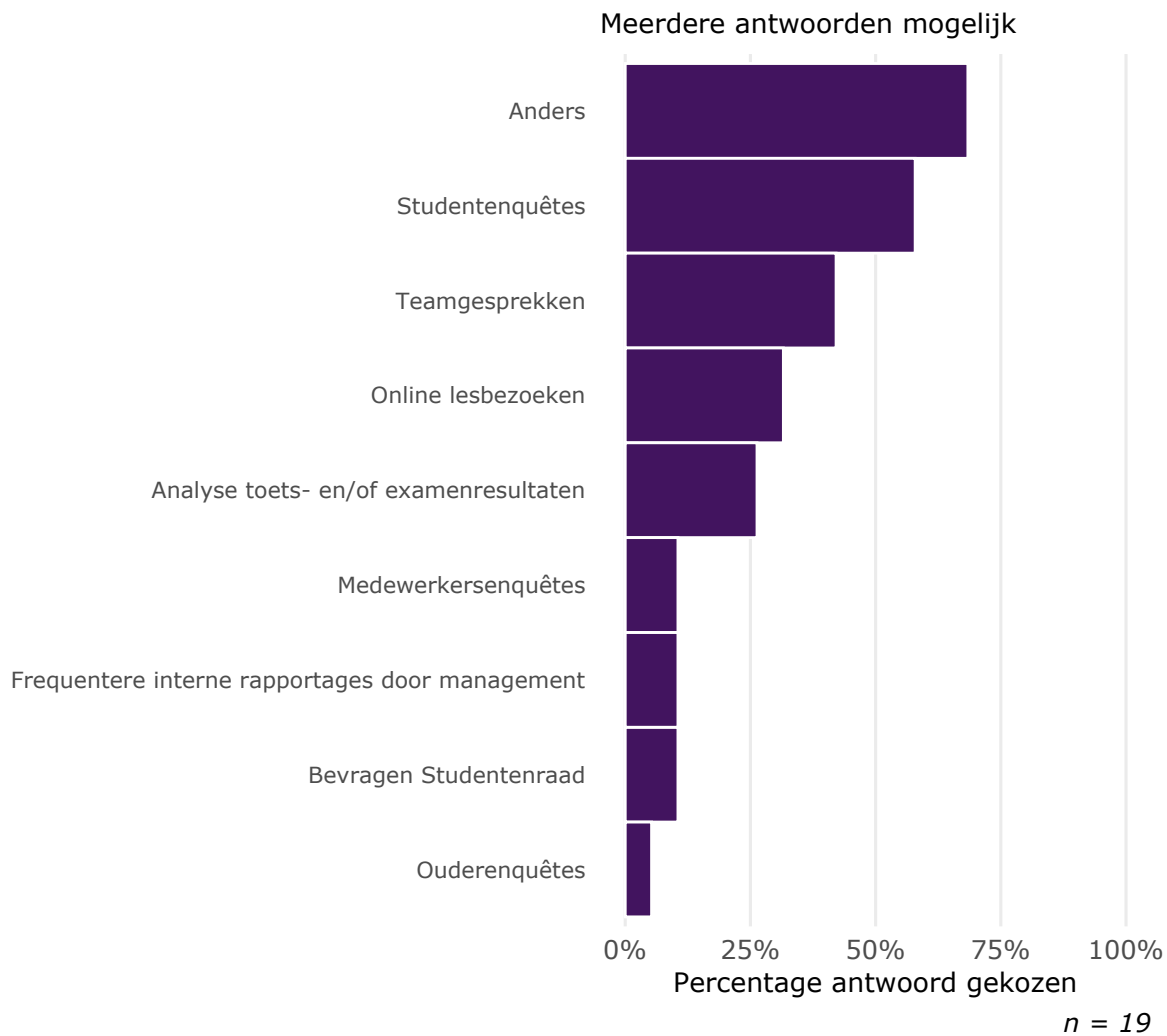
n = 27

Dilemma's

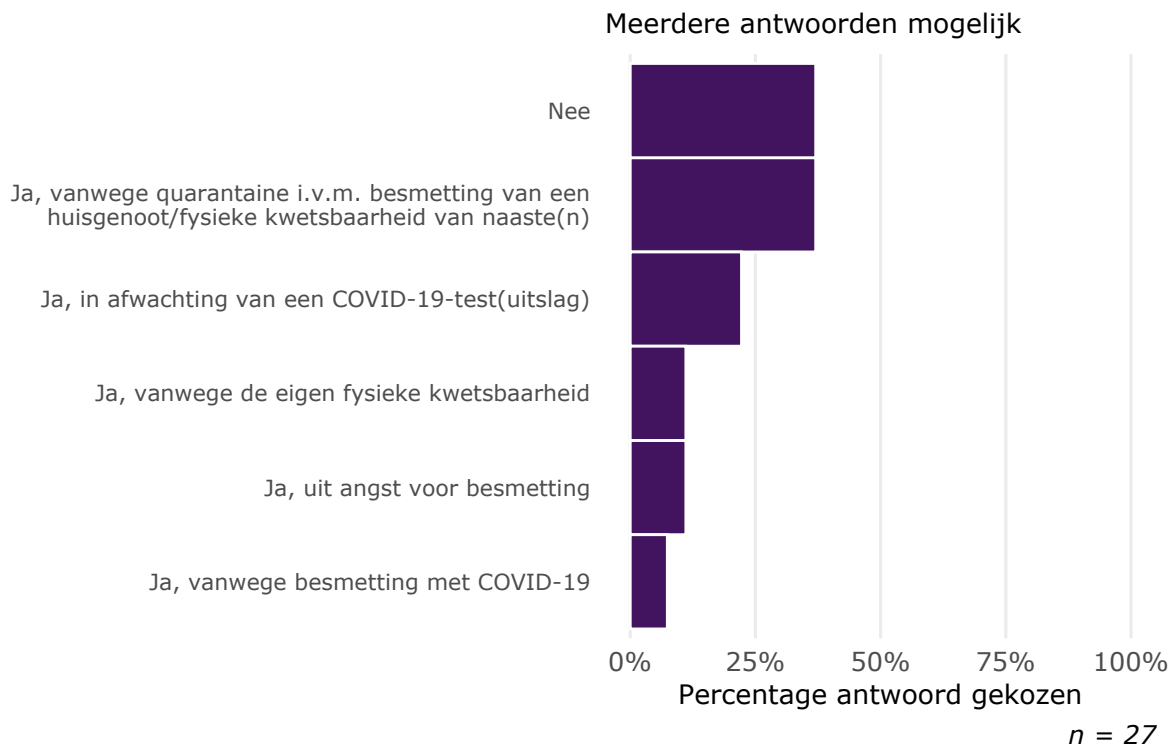
Heeft de instelling extra/specifieke activiteiten ondernomen om zicht te krijgen op de kwaliteit van het onderwijs in de COVID-19-periode?

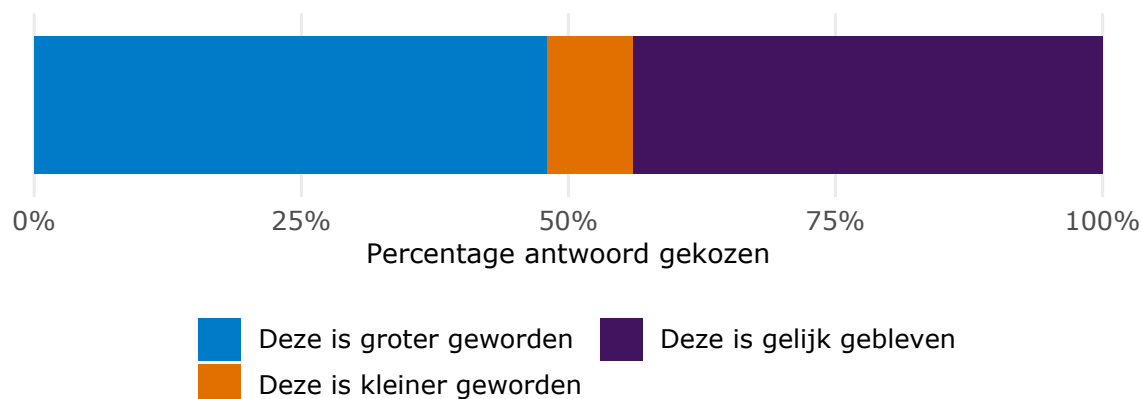
$n = 26$

Welke extra/specifieke activiteiten heeft de instelling ondernomen om zicht te krijgen op de kwaliteit van het onderwijs in de COVID-19-periode?

Heeft de instelling sinds de zomervakantie de situatie meegemaakt dat (voor zover bekend) docenten thuis waren om COVID-19 gerelateerde redenen?

Voor de zomervakantie hadden veel bestuurders van bekostigde instellingen zorg over de ervaren werkdruk van docenten. Hoe wordt de werkdruk in de instelling ervaren ten opzichte van dezelfde periode in het vorige schooljaar?

n = 25